

Janko Moder

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 1980

Janko Moder (1914-2006) studeerde aanvankelijk elektrotechniek in Ljubljana, maar zwaaide algauw om naar Slavistiek en ging als studentenbaan al artikelen voor verschillende kranten vertalen. Nadat hij eerst als leraar op een middelbare school had gewerkt, werd hij redacteur bij Mohorjeva družba, de oudste uitgeverij van Slovenië. Ook werd hij dramaturg bij het Nationaal Theater. Na de Tweede Wereldoorlog groeide hij uit tot een van de meest gerenommeerde Sloveense vertalers door zijn vertaling van literaire teksten uit zo'n twintig talen, waaronder Engels (Shakespeare, Shaw, Miller, Williams, O'Neill, Lawrence, Faulkner, Steinbeck, Hemingway), Duits (Goethe, Mann, Nietzsche, Brecht, Grass, Remarque), Russisch (Tolstoj, Dostojevski, Tsjechov, Gorki, Pasternak), Frans (Molière, Diderot, Flaubert, Racine) en Spaans (García Lorca, Asturias, Lope de Vega). Uit het Nederlands vertaalde hij onder meer Johan Daisne (De man die zijn haar kort liet knippen), Miep Diekmann, (Padu is gek), Johan Fabricius (De scheepsjongens van Bontekoe) en Anja Meulenbelt (De schaamte voorbij). Ook vertaalde hij Een keuze uit het werk van Martinus Nijhoff. Hij was een van de oprichters, jarenlang secretaris en later ook voorzitter van de Sloveense Vereniging van Literair Vertalers (DSKP). Ook doceerde hij aan de Academie voor Theater, Radio, Film en Televisie (AGRFT) in Ljubljana. Daarnaast was hij een productief schrijver van fictie, al bleef het grootste deel van zijn werk lange tijd ongepubliceerd en verschenen enkele van zijn romans pas tegen het einde van zijn leven. Als literair vertaler ontving hij tal van onderscheidingen. Hij achtte vertalingen van groot belang voor de ontwikkeling van de taal en van de natie als geheel en de honderden literaire werken die hij vertaalde, bezorgden hem een plaats in de Sloveense literaire geschiedenis.

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 1980

Dames en heren,

Om te beginnen moet ik u een onverwachte Nederlandse teleurstelling bereiden. Hoewel ik vertaalwerk doe uit het Nederlands en uit het Vlaams, richt ik mij nu tot u met deze onmogelijke Janko-Moder-variant van het Nederlands, die geen kans heeft – naar ik tenminste hoop – om ooit als derde officiële voertaal te worden erkend.

Daarom stel ik u voor van twee kwaden het beste te kiezen. En daarom zal ik verder maar in het Duits spreken. Niet omdat mijn Duits beter zou zijn, maar simpelweg omdat hier niet zoveel mensen zijn voor wie het Duits moedertaal is en die dus door mijn uitspraak gekweld zouden worden.

Mijn oprechte dank voor uw welwillend begrip.

Dames en heren,

Toen ik op 9 januari telefonisch uit Amsterdam vernam dat mij de Martinus Nijhoffprijs voor mijn vertalingen in het Sloveens verleend was, kon ik het gewoon niet geloven. Ik verzon snel een geloofwaardiger theorie: een van mijn ‘vrienden’ heeft me uit een belendend pand in Ljubljana opgebeld om me bij de neus te nemen. Wij vertalers zijn namelijk zo weinig gewend aan loftuitingen en prijzen, dat dergelijke dingen voor ons bij wijze van spreken niet bestaan. Daarom verzocht ik de secretaris van de jury mij alles maar liever schriftelijk uit de doeken te doen.

Maar toen kwamen de brieven en telegrammen met felicitaties en moest ik mij wel schikken in de harde werkelijkheid. En waarom was die werkelijkheid voor mij dan opeens zo hard? Heel eenvoudig hierom: opeens werd het me zonneklaar hoe weinig ik eigenlijk voor Nederland gedaan had in de vijfenvestig jaar dat ik me met dit werk bezighoud, en hoe groot anderzijds de erkenning van Nederland is.

Statistisch bezien heb ik maar vijfentwintig Nederlandse bibliografische eenheden gehaald en wel van drieëntwintig auteurs. Dat is echt wat aan de zuinige kant; dat maakt mijn slechte geweten vandaag begrijpelijk en nog begrijpelijker maakt het mijn verlangen om het verzuimde in te halen in de dagen die mij nog resten.

Maar, dames en heren, u zult mij zeker vragen hoe ik eigenlijk tot de Nederlandse taal gekomen ben.

Heel eenvoudig. De jaren 1931 tot 1934, mijn gymnasiumtijd, gaven een ware invasie te zien van Nederlandse, vooral van Vlaamse auteurs in Slovenië, zoals bijvoorbeeld Felix Timmermans, Stijn Streuvels en Ernest Claes.

Het lag dus geheel in de lijn der dingen, dat ik als noeste toneelamateur ook op de teksten van Jozef Boon uit Vlaanderen stuitte en ze niet alleen probeerde te vertalen, maar ook op de planken te brengen.

Dat was – laten we het zo maar noemen – het idyllische tijdperk in de literaire betrekkingen tussen Nederland en Slovenië. Toen kwam de oorlog en in de oorlog kwam voor mij de tweede periode van een nauwer samenleven met de Nederlandse literatuur. Naast andere werken ontdekte ik toen ook de Duitse vertaling van Hendrik Conscience's roman *De leeuw van Vlaanderen*. Ik was opgetogen. Dat was in die tijden het juiste woord op de juiste plaats; jammer genoeg kon ik destijds niet de hand leggen op de oorspronkelijke tekst en zodoende stamt mijn vertaling ervan pas uit recenter tijden en is deze nog steeds alleen in manuscript toegankelijk.

Daarmee ben ik al aangeland in de periode na de oorlog. Ook in de jaren 1946 tot 1967 zijn bij ons vele pogingen ondernomen om de vroegere voorkeur voor Vlaamse en Hollandse boeken nieuw leven in te blazen en zo kwamen de uitgevers op nieuwe schrijvers en werken, zoals bijvoorbeeld Multatuli, Theun de Vries, Jan van Dorp, Hella Haasse, Mr. A. Roothaert, Simon Vestdijk, Jan Mens; dat wil zeggen: aan de idyllische dorpswereld van mensen als Timmermans en Streuvels werden de Jeroen Bosch-achtige effecten toegevoegd en daarmee dook een nogal verschillende kant van de Nederlandse psyche in Slovenië op, een wereld van feiten en reëel leven; niet alleen meer een wereld van Breugheliaanse verbeelding, maar vooral en veeleer een wereld van morbiditeit en absurditeit. In dezelfde tijd had zich namelijk ook bij ons een verandering in de sociale gelaagdheid voltrokken; wij waren in meerderheid niet alleen maar boeren, maar ook arbeiders en ambtenaren geworden.

En misschien moet men in die omstandigheden de reden zoeken, waarom de Nederlandse boeken niet meer zo eensgezind werden binnengehaald.

Maar ik bleef de Nederlandse schrijvers ook toen trouw en in 1969 werd mij de kans geboden een week naar Nederland te komen, waar ik talrijke nuttige en goede contacten wist te leggen. Enkele getuigen en helpers daarvan zijn ook vandaag hier aanwezig en ik zou ze graag hartelijk dank willen zeggen. Zonder hun hulp zou ik heel wat minder tot stand hebben kunnen brengen. Zo is er bijvoorbeeld op mijn advies in Den Haag een roman van de Sloveense schrijver Ivan Potrč uitgekomen.

Maar nu moet ik meteen ter sprake brengen de contractueel tussen onze staten geplande wederzijdse uitgave van bloemzangen uit de beste korte verhalen van respectievelijk Nederlandse en Sloveense contemporaine auteurs; deze was bedoeld als de blijde en gelijktijdige geboorte van een tweeling, maar helaas is tot op heden alleen de eerste boreling in Ljubljana ter wereld gekomen. De tweede – het Sloveense korte proza - verkeert nog steeds in geboorteweën hier in Nederland.

Iedere mens, iedere taal, iedere natie is een wereld op zichzelf en wij vertalers proberen deze werelden met elkaar in aanraking en verbinding te brengen. Ik ben ook een van die mensen en het was mijn hartenwens er zo een te zijn.

En zo komt het, geachte dames en heren, dat ik hier, ondanks mijn grote vreugde, toch heel ongelukkig voor u sta. Ik heb namelijk de pech dat ik een te grote Don Juan ben, dat ik te veel maitresses heb. Talen zijn namelijk mijn grote liefde, en wel vele talen, maar allemaal op grote afstand, helaas, omdat ik ze als autodidact allemaal alleen uit boeken ken en bij wijze van spreken nooit de gelegenheid had om

de talen in de landen zelf te leren. Daarom ben ik als een stomme, die alleen maar het geschrevene, dat hij zien kan, begrijpt, maar die verstoken is van de mogelijkheid tot spreken.

Dat is mijn tragiek ook nu en vooral vanavond en in deze dagen, nu het mij weer gegeven is enige tijd niet alleen geestelijk in Nederland te vertoeven, maar hier rond te dwalen, mij vertrouwd te maken met uw mensen en uw landschap, die bij ons gelden als synoniem en bewijs voor de krachtsinspanning van menselijke geest en menselijke wil in succesvolle strijd met de omringende natuur en de eigen aard, die in de publieke opinie van mijn land zo hoog aangeschreven staan en zo veel sympathie ontmoeten.

In deze dagen kan ik de woorden van uw dichter Martinus Nijhoff over Nederland in het Sloveens nazingen:

Holland

Boven mijn hoofd hebt gij uw lucht gebreid:
Een hemel, rijk van zon en wijd van wind –
Terwijl ik juichend door de ruimten schrijd,
Of aan uw borst lig als een drinkend kind.

Rood van verlangen, bonzende van vragen,
Ging weer een stuwen door mijn bloed, als breede
Dorpen aan uwe glanzende einders lagen,
En slooten weiden in figuren sneden.

Het avondlicht zinkt door de vensters binnen.
De bruine meubels denken aan elkaar,
Een stervend woord wil overal beginnen –

't Eenvoudig leven Gods is diep en klaar:
Een man in blauwen kiel en een vrouw in een
Geruiten rok en witten boezelaar.

Den Haag

26-2-1980

Holandija

Nad glavo razprostiraš mi svoj zrak,
širokih sap in sonca poln obok –
vriskaje hodim tu čez slednji prag
ali pri prsih pijem kot otrok.

Z vprašanji ves nabit sem, lic žarečih
skoz žene kri mi hrepenenje sveže:
vasi stoje ob potih ti bleščočih
in paše režejo prekopov mreže.

Večerne luči okno je nalilo.
Pohištvo se pretaka iz dela v del,
zamira vse in vse se bo umirilo –

Preprostost, da je je sam Bog vesel:
mož moder jopič nosi, ženska krilo
karirasto in pa predpasnik bel.

Janko Moder

*Geachte toehoorders, beste vrienden,
De voorname geste, om mij de hooggeschatte prijs te verlenen, biedt mij een sterke
morele steun om verder te werken op dit gebied. Uit de grond van mijn hart dank ik
daarom allen die daarbij betrokken zijn geweest. In het bijzonder de jury en het
Prins Bernhard Fonds.*

*Dank ook aan u allen, die met uw aanwezigheid hier bijzonder luister hebt
willen bijzetten aan deze voor mij zo mooie dag. Dank u wel. Hvala vam!*

Den Haag, 26 februari 1980

N.B. De cursieve gedeelten werden in het Nederlands uitgesproken.